

nisi diuina porrigatur manus. Nihil facies, nisi nihil te putes. E caelo venit caelestis res. Omnia caelo debemus. Lux, dextera Solis manus, qua officinam naturae gubernat, è caelo est. Lac germinum tumentibus è nubium mammillis inde mulgetur, inde mulcebris calor, inde multiplex ille aitorum risus salutaris. Non minus pendet animus è caelo, quàm corpus; sed eum discrimine: influxus corporis dimittitur per plenum: influxus animi per vacuum, cum adhuc se exinanit. Hæc sui vacuitas magnes fit diuini respectus, illex Diuinitatis, impatientioris vacui, quam natura. Inest Deus ei, qui sibi deest: adest, si tibi absis, vt Eunomo cicada pro filo, iuxta Pseudo-Asclepij præces. Sapienter propterea Barbarus dixit: Caput disciplina, silentium; caput omnis intelligentiæ, deiectio. Vnus est honos, cuius meritum ipso pretiosius est. Videns Scapheus discipulum vehementer inflatum, verissima oburgauit sententia: *Ουκ εν τῷ μεγάλῳ τὸ ἐν κείνῳ, ἀλλ' ἐν τῷ ἐν τῷ μέγῳ.* Quidquid rectè fit, id magnum est, addo & gloriosum; at, quidquid magnum fit, non est statim bonum; sæpe vituperabile, raro securum. Ius securitatis vindicat humilitas.

Bonum non est in magno, sed in bono est magnum.

LIBER

LIBER TERTIVS,
DE ARTE
VOLVNTATIS.

LEMMATA.

lananda est voluntas ingenio.

ACTENVS affluentia suæ so. Cap. 1.
brietati, hæcenus lautissimæ ab-
tinentiæ vires attemperauimus
cordis potentis summa cupidita-
tis licentia, & quod mirum est,
innocentia, quod velit; volentis summa felici-
tate, quod potest, suum absque squallore for-
tunæ tutari senu proprio natium florem pacis,
sine timoris vepti, & voti omnium acutissima
spina. Pollet amare voluntas, quod libeat; pol-
let & odit, quæ nec metuat; nec cupiat disso-
lutis fortunæ machinis, vel si in hoc se interdum
violaret vltronea compulsionem, ipsiusque spontis
conatu. Ad aliud iam (nostro sæpe ineptimus
iudicio) officiosum illi organum animi compo-
situri veniamus, socium suæ virtutis intellectum,
O qui,

qui, dum fædo errat abusu, eius illa aberrat vsu. Iuvat propterea administrum præparare, ne sola laboret; sed mulcere impetus bonos illecebra aliqua, ne semper vites omnes euocare cogantur appetituri secura. Potest voluntas odisse fortunam, & sine infortunio erit. Maxima felicitatis diligentia est negligentia fortunæ: at, si opinio laudet illam, commendet sarcinas illas vagas & vanas, quibus, onusta licet, venit leuissima, graui-ter nos oneratura, renuntiæque salutarem, & bonam; non nisi se vrgeat, amplexabitur voluntas, & minori allubentia contra fidem interpretis ibit. Tunc solum fortitudo fortunata erit abominatio fortunæ æstimate fidelis. Sed, quia illud interest inter felicitatem vulgarem, & raram illam virtutis, quoddam casu, ista consilio libenter veniat obuiam; illa propterea cadit, & cæca est; ista subinde stans, & oculata: oportet iuuare luce aliqua, & suis expiæ mentem erratis, ne totam fabricanda pacis onus ferat voluntas; sed interdum allecæ & exenerata exulcet. Licet satis sibi sit, ut possit velle, aut odisse, que vellet, (garant licet ædum opinio,) sed cum gemitu, cum nisu volet, plerumque nullo modo volet. Blandimentum à ratione capiet, quo mitius gubernetur ad bonum, ut cardo oleo, axis vnguento, voluitur fœcilis versus apprehensa. Semper tamen in his, & in voluntatis ardore ad bonum, & in mentis flamma ad verum desidero gratiam. Hæc incipit, hæc perficit, quidquid nos perficit, ne officiat nostra inertia.

Est

Est intellectus consiliarius, atque, ut semel dicam, oculus voluntatis: prout enarrat, prout hortatur, prout nuntiat, prout illa penè: impellitur annulorum catenæ iutar, si vnum trahas, alterum contrahes. Velut virgo pudica in claustris nihil per se tuens, nihil audiens, nisi quod vnus famulus renuntiet, dicta credit omnia: ita solum sequitur voluntas fidem mentis, ex cuius dicto præceptum momentum tranquillitatis suscipitur, si veridicus sit nuntius, nec falsis rumoribus infestet pacem cordis, saltem tentet. Est intellectus interpretis, & lingua verum; sed iam serpentis, iam canis: si falsa, contaminat; si vera, mulcet, & lambit mala: & quemadmodum canina lingua id sanat, quod potest peringere; omnibus ita medetur ratio malis. Cuius vitium necessum est monere, quatenus cognitio salutaris cupiditibus fiat; & quemadmodum voluntarem suis institutionibus generatim præfluximus, instruamus intellectum. Duæ sunt ianæ miseræ, aut quia pessime amamus, aut iudicamus. Vtramque seruare oportet. Opus itaque est, sancta atque magnifica sensa animi parare; veridicis que cogitibus ornare, & tantum non onerare mentem, ut in promptu sint. Pro opportunitate, etiam obuiam currant, & animosa illa, excellentiæque secreta in opus transeant, etiam præcurrant. Quorundam barbarorum Medici vesicle ferunt pharmacopolum, ne remedij mora morbo indulgeant: ita pharmaca vitæ præsentia comportanda sunt.

O 2 Mens

● Mens sit veritatibus referta, officina salutarium herbarum: ad exigentiam euentus veniant omnia suo pondere æstuantibus. Gemmæ gestantur aduersus pericula & casus: gestentur aduersus casus fortunæ, & discrimina animi, si non Christiani, saltem philosophici sensus.

Cap. 3.

Venitne lacero suggestu, lugubrique supercilio paupertas? Obueniat illud, aut quid simile:

Is minimo eget mortalis, qui minimum capit.
Fastidium inopiæ te vexat? Oppone: Paupere pauperior est, qui nolit esse pauper.

Defunt inopia multa, avaritia omnia.

Sufficiens, sed acta & iniuriosa paupertati sententia, cui pauca defunt, avaritiæ plusquam omnia. Quid? grauis adhuc videbitur frugalitas? Occurrat ratio: Non est graue, quod nihil graue habet. An leuior erit, si adicias omnium grauius metallum? Nullum pondus maius quam auri. Stulticia est, velle alleuari additamento rei omnibus grauioris. Ponderus nequit, nisi detractioe, minui; quomodo adiectione expectabis minorem sarcinam? Non tam grauis potest esse paupertas, vt est putari grauem: istud error est; illud natura. Nisi gaudeat te prosperitatis cupido? Obueniat statim: Peruerse ne amo, cum amem peruersam fortunam. Appendix bonæ fortunæ mala est. Hanc ducit illa, licet cæca. Hic videbis mirum aliquid, quod cæcus cæcum ducat. Astutia sortis est, cum non habeat, vnde inuadat pauperem, locupletare, vt insidiosa felicitas pandat

dat ianuam miseræ. Quacumque ingreditur pinguis fortuna, capi potest squallida & macra. Cur amabo bona, quæ ipso amore me facient non bonum? Memento illius:

In nullum avarus bonus est, in se pessimus.

Repullam patitur ambitio tua? Confestim cogita, quod licet non habeas, quod cupisti; habes, quod debuisti cupere. Fecit alius, quod tibi faciendum erat, repullam cupiditatis. Iam gratiam debes. Debueras impetrare à te, ne peteres, aut à fortuna, ne daret; non potuisti à te, non tentasti ab illa, vltro fecit. Quid? quietem, si obtineres, putabas votorum? Certe nec pausam. Non patat animum, quod possidet; sed, quod nolit. Plures, vt quiescerent, vltro reiecerunt, quod tu optas. Melius est nolle, quæ non habes; quam habere, quæ vis. Compendio laboris maturam quietem cura: ne accipias, quod, vt quiescas, relinquendum est. Triplicis laboris compedium erit, & obtentionis, & retentionis, & renuntiationis. Equè solet esse molesta rerum possessio, ac postulatio: molestissima tamen resignatio fortunæ. Felicem te putes, si non habeas, quod si non habuisses, felicior esses; felicissimus, si nec optasses. Quis ditior, quam qui nec voto eget?

Quod vult habet, qui velle, quod satis est, potest.
Prima fortuna est non optantis; alia non habentis male optata; med' a est eius, qui nec habuit

my. Etenim vocibus familiaribus statim mitigantur irascentes canes: ita cupiditates oportet

manifestare familiaribus rationibus, atque veritatibus aduertis in prociñtu ad omnem fortunam libidinem. Eleganter Socrates: *ἄσπερ οἱ ἐν ἰουδίᾳ ἀλλοτριῶς, καὶ τὰ ἀπὸς τὸν γερμανία ἔχουσι ἱταίμα ἄσπερ οἱ ἐν ἐστυρίᾳ ἑπορεύθησιν, καὶ τὰ ἀπὸς τῶν ἀστυρίων ἰταίμασσι συνθιγῶνται.* Hoc pacto, velut flores aliqui sequuntur Solem, affectus pulchri conuertentur ad lumen rationis, sequentes verum, cuius periodo vix malum inuenies.

Sicut ἦ, qui secundarie celo & vento nauigant, etiam qua contra tempestatem vsui sunt, parata habent: sic, qui prospera fortuna sapienter, etiam aduersa illius subsidia expeditur.

Hanc turbam malorum opinio pessimo introduxit inuento, tam maligna fide, vt illud, quod minus putet malum, culpam, & sapē commendet, non peius duntaxat sit malum, sed vnicum. Reliqua ad vtrumque sunt nullo tincta nativo colore; possunt fieri mala, si facias: at, quia ex se innocentia & veritati nostræ obsequutura, bonique moribus morigerata; si velimus hac parte bona appellare, poterimus. Atqui, cū verum comitatur bonum, etiam intellectu amabis, voluntate intelliges, si illo respicias bonum, istā verum: cognosces, quod bonum est; diliges, quod verum est: cū bonum, quod presentas cordi, verum sit; & verum, cui applaudit & celebrat mens, bonum sit.

LEMMA II.

Opinio multiplicat mala per ipsa bona.

Cap. 5.

DVobis igitur peccat cognitio modis; & quia tenebris affulget; & quia luce non illustret,

illustret, apprehensionibus, scilicet, falsis, quæ excitant voluntatem; aut veris, quæ non stimulant. Quantum in illis mendacium, in his foecoris quædam, & remissa veritas delinquit. De illis mendacibus prius differendum; notiores sunt: nunc conuictis iniquis condemnant res: nunc iniustus elogii commendat; aut quæ bona sunt, mala; aut quæ mala, astimantes bona. Primus error perperam nos affligit, & fluctus animi auget formidine inani. Horret animus alioqui optabilis, deceptus peruerso testimonio: tum falsorum multiplicatione malorum multiplicatur timores veri, hosque consequentium ceterum arummarum vulgus. At illud mirandum, quod multiplicentur multiplicatione bonorum, dum plura, aut alia putet bona, quam sint. Testificatione ista bonitatis auidè optamus, vehementius persequimur, libenter amplectimur. Quid inde? Dilemma quoddam, & necessitas miseræ: siue obueniant hæc bona, siue aufugiant, vtrolibet modo versat nos suâ scuticâ fortuna, vexat cupido. Namque, si non obtineatur, quod putatur bonum, auidèque cupitur; certa est arumna & error animi, deceptione omnium molestissima, spei. Illud etiam mirandum, quod certus quoque angor veniat, si consequamur, quæ optauimus. Impleta voluntas non semper est beata. Apparens illa rerum bonitas, quam nostrum fabricfecit cerebrum, delicatissima & tenuis est, contactu dispergitur, comprehensione diffinit, intèrque digitos collabitur, quasi aquam pugno stringeres.

stringeres. Aliud possessio inuenit, quam cupiditas quaerit. Aduice, quod à votis ad curas gradus vnicus est. Quæ optauimus, de his timemus. Quid refert, te affligant cupiditate absentes diuitiæ, an nactum illas praesentes te lacerent timore? Fraus ista voti fallit gaudium; & vt fortuna sæpè pro bonis suppoluit mala, pro læticia subrogat mætores.

Cap. 6.

Iamne censelis aq̄te afflictum, & voti contemptum, & irritum, qui nihil obtinuit cupitorum, & qui omnia consequitur? Credo sæpè infeliciorem, qui obtinuit. Inexpertos ficta felicitas minus infestat. Inopinum illud molestum acerbius est, & commutatione mali pro bono vehementius, & velut ex irritatione percellit, scilicet, sesquiduplo ictu. Iungitur frustratio voti cum substitutione damni, & substitutione insperati periculi. In primis æque grauis est iniuria spei, & gaudij, siue non consequaris optata, siue non fruaris: nam nequis frui, cum id, quod consequeris, non sit, quod consequi volebas. Itaque vtroque modo frustratio est voti: non habes, quod optabas: æque enim illuditur voluntas, cum obtinet, quod cupit, & cum amittit: nam vtrouis modo amittit. Hannibal, (qui vix in alio maiori fuit discrimine, quam auaritiæ, per tot discrimina fortissimus Dux, qui non robore, sed astutia potuit defendi aduersus fortunam & alienam cupidinem, ne quis putet aduersus propriam sine consilio,) quasdam amphoras Cretam veniens, falsurus Gortynios, compleuit plumbo, summâ

summâque auro & argento operas in Diana fano deposuit. Si tu percuperes illas, quod putares solidas aureis; an, postquam obtinuisses, minus irascereris, quam si iam obtenturus præterperet alius? Vtroque euentu voto irritus esse, auro careres. Hæc astutia opinionis est, substituere pro auro plumbum. Ceterum, præter istam communem spei iniuriam illa addit, quod vltra quam multet bono expectato, sæpè malum inexpectatum sufficiatur, quo simul infortunatus & calamitosus fias, sine voto, & contra votum miserandus. Ad hæc, quia sine susceptione infelicior. Nulla magis metuenda mala sunt, quam quæ non permiserunt metui. Subita tela fortunæ acutiora sunt. Quæ præter spem iacit, grauius sauciant; qualia erunt, quæ contra spem? Aded falsa rerum opinio est, maleuola & sine auspiciis, vt ipsam præcipue fortunam infortunet: aded fallax, vt fallacem felicitatem p̄us fallat. Illa ferè matrix est totius miseriæ; peruersa malorum trapezita; illa rea totius tristitiæ, siue malum in bonum, siue bonum in malum commutet, siue alterutrum, siue vtrumque nutuet fortuna: illa rarum fecit occursum gadij; obuium, importunumque mætoris: illa miserorum vulgus alit, omnium calamitatum mæteraria. Non itaque excusatur inuentione bonorum: nam & plura mala sequuntur bonorum opinionem, cupiditates, timores, inuidiæ, rixæ: longa secum teste trahit vera mala. Falsam bonum grauidum est multis damnis: quin, et si ipsa bona

innocentia forent, parcendum esset ob malorum, quo non compensantur modò, sed vincuntur, numerum, eodem conflata artifice. Dices, si illa ista mala non fore molesta, si & bona falsa non adiuuent. Atqui non minorem ducit cateruum veterum malorum, malum, licet falsum. Timores excitat absens; tristitia presens; curas vtouis modo.

L E M M A III.

Iniqua aestimatio rerum ab existimatione est.

Cap. 7.

NOs architectamur mala. Ipso nostro furiamur iudicio, atque ingenio ad nostram demeritationem vtimur. In exemplum illudentis opinionis traducendus est Aman: opulentos thesauros, magnificos honores, larga Assyrii tyranni ranera, quibus supra omnes proceres euentus eximia & pinguis adornabatur victima fortuna; ad hæc liberalitatem etiam naturæ, filios charæ, nihil omnia homo auarissimus, & ultra fortunam ambitiosus duxit. Seduxit igitur illum opini, cum magna illa considerauit; imò & cum nulla nihil omnia dixit præ seruili obseruancia, quam lucis se taxauit amantissima sui, & amantissimam auaritia. Culpa istud opinionis fuit; nam, cum a læuum fortunæ obliquæ latus iacebat ille

ille in domo parentis Amadathi, si offerretur dimidium, quod fastidiosus felicitatis tunc desepxit, vulgaris aliqua præfectura Prætorij, & vel ferus vultus tyranni, minus serius imagine quadam beneuolentiæ, aut pro istis sortis infidæ fauoribus cetermonia illa, & cultus vnus Mardochæi, illorum potius delectum haberet; neque popliteum captiui maioris faceret, quam dexteram & gremium Regiæ omnium fortunæ. Quid igitur permittant rerum faciem? Quid mutant fortunæ pretium pretiosissimæ vilissimis? Quid diruit tot superbos præcipitatem, nisi arbitra deceptionis opinio? Illam hæc prius apparentem optam gloriam, & frontem complicit, replumbauit, cum voluit, inanem magnitudinem; iam magnum finxitiam nihil refinxit. Non solida moles fuit, quæ sine suo casu collapsa est; quia putabatur, solam phantasia sustentata. Immutatas in se res nunc supra celum mittimus, nunc infra finium, non nisi quia putamus, & mutamur.

¶ Istum enim mundanarum rerum colorem, Cap. 8. istum splendidum gestum obduxit, non veritas, sed opinio peruerda, transuersum iudicium agens, magna bona pro libidine, non pro veritate commentans. Capto iam huius vanitatis fidem, non à Lyæo & porticu Stoicorum, non à Cruce I E S V; non, inquam, ab Philosophia, non à virtute, non à fide, non ab ipsa Dei sapientia; sed à mendacissimis, ab ipso mundo, ab ipsis vanitatis mancipiis. Falsissimæ opinionis truciatus

hanc

hanc extorsit contra se veritatem, omnia nihil esse. Spectemus Amanum, non vulgarem fortunæ amatum, conuocantem auditores, & cœcto cœtu, turpi pronuntiantem ore luculentam sententiam, Academia, & Stoa non dignam modò, sed maiorem. Mundano quoddam flatu, furorèque correptus intonuit pessimus homo dignam optimo vocem: Nihil me habere puto. Nihil dixit innumeras opes; nihil, numerosam familiam; nihil, gnatos charissimos, nihil, splendidos honores, quibus Assuerus eximiam sagidauit fortuna hostiam. Quid amplius à Zenone aliquo, aut Socrate desiderares? Adiecit, quod peccatum existimationis retexit: *Quandiu videro Mardochæum Iudæum sedentem. Omnia dixerat nihil esse præ Mardochæi obseruantia. Interdum euant stellarum radiationes, scilicet, eorum Sole inebriante omnia suo lumineat illa, quæ Aman contempsit, quantum operè pusilla, quæ nihil visa coram re leuissima, captiui inflexione?*

¶ Quotusquisque ex porticu Chryssippus aliquis, ita ad exaggerationem, ita ad contempionem rerum humanarum animosam extulit vocem? Sæpius legi, & audiui, omnia ista frivola sub Luna bona, nihil esse, & vanitatum vanissimam vanitatem: sed illorum collatione bonorum, quæ virtus parturit, æternitas nutrit. Non miror, scintillam non discerni, inter flammantia culmina, atque inerdium sydera abscondi: neque miror hæc temporis auidissimi pabula parum videri ad æternitatis satietatem. Vehementius depressa sunt,

sunt, coram nihil visa nihil. Nullus ita sua bona despexit, nisi ipse mundus per Vatem suum nocentissimum.

Neque ex abrupto lapsam istam putes vocem: *Cap. 9.* dicturus illam sententiam, conuocauit testes laudatos; & ne bonorum obliuione sensus felicitatis amissus argueretur, (ius enim cordis amittunt absentia & obliuia,) presentauit cuncta, singillatim recensuit. Lancem nihilominus flexit inflexile Mardochæi genu, & nihil omnia dixit, & quod plus est, duxit; non vnum, aut alterum bonum, vniuersa complexus, triplex, inquam, fortunæ pestilens penu splendide sibi impensum. Si expectes opum disfluentium dolium; exposuit magnitudinem diuitiarum suarum: si inflantium verem honorum; quantam gloriam super omnes Principes & seruos suos Rex eleuasset? si colliquefacientium amarium voluptatum, conuiuia cum Rege & Regina: ad hæc, si supellestem à natura complice fortunæ desideres, non modò familiam, sed turmam filiorum agnouit: adiecit non minutam appendicem, spes suas nouis Reginae fauoribus recreatas, & in maiora gliscentes. Nihil dixit auarissimus hominum, auaritiæ vota, omnem fortunæ, naturæque acerrum. Quo tempore? Cum habuit: cum præsentia rerum irritata cupiditas sœuit, & aspectu, Reguli instat, infestat. Quo tempore? Cum oblitus mortis, vegetus, valens, non in conspectu æternitatis; cum tabes & macies ægrotantis corporis, & vicini sui aspectus etiam pessimos Philo-
sophiam

lofophiam docet. Quo tempore? Cum innocen-
tem fortunam putauit, aut immortalē, rudis
& inexpectus instabilis sui ingenij. Quo tempo-
re? Cum indemnā adhuc bona putauit, nullo
contusa vulnere; cum vitrea non didicerat; cum
adhuc felicitatis vbera fugebat; cum nouā capi-
ebat pignora, & ferē vāsimonia; cum adhuc ipfius
mundi cliens, & ambactus in eius sacramenta iu-
rabat, non aufuga, aut eietans. Si nihilominus
vnius fidem non acceptes, subscripsit cætes inte-
ger: communis plausus fuit: nemo ex amicis re-
fellit. Audiuit coniux, charam sobolem nihili à
marito fieri; sed annuit dicto. Audierunt amici
fortunæ potiùs, quàm fortunati, contemni spes
suas; & licet inimicā suis votis suffragia dede-
runt. Verissimè omnia nihil erunt, quod non
negauit auarorum cupiditas, blandientium adu-
latio. Verum erit, cui tot etiā pessimi, etiam
mendaces non dixerunt contrā. Sed in istemis
adhuc calcūlis: si pretiosus fortunæ vertex do-
minantissimæ, præ seruuli poplite habitus aded
parū fuit; qualia ista diaria bona erunt præ æter-
nis, præ Deo? si ad malignam disparent lucem,
an consistent ad meridionalem æstiu?

Cap. 10. **M** Vnde igitur sonant magnificè? vnde mulcent
blanditer? vnde perfido præstringunt fulgorē:
Videri est, & purpurata vmbra, intus sceletus, &
solum compago nullitatis, & solidum nihil, &
rarum deceptionis artificium, quorum anima &
vita putari est. Tingit, effigiatque omnia opinio
nostra instabili charactere. Præterit figura mun-
di:

di: vtique: nam æstimari est. Et ipse præterit
mundus, iuxta Plotinum, sicut sub sigillo effi-
giatur fluens aqua: amoue sigillum, deletur fi-
gura. Desine putari bona, aut mala: non sunt. Ex
composito obliquis quibusdam apprehensionibus
conspicimus magna haberi, quæ parua, quæ
nulla sunt. Supponuntur, non fiunt: nec aliter
quàm lusorum pacto, calculis pretium imponi-
tur, absente nummo. Perinde liberè mentis con-
ceptus componimus; quemadmodum imponi-
mus rebus nomina; nobis tamen imponimus.
Placitum humanum fuit, hanc vocem, *leo*, for-
tissimum animal; istam, *homo*, sapientissimum
notare. Poterat, & ex consensione populorū, no-
men, *leo*, signare timidissimū, & fugacissimum le-
porem; quemadmodum nunc animosum & re-
gium brutū. Poterat & vocabulū, *homo*, infulsum
peponem, aut inertem asellum indicare: com-
muni conuentione ita pactum est, non natura
sua. Pari abutimur libertate conceptibus ipsis,
& libero, peruerso tamen; hominum consensu,
opinionem magnitudinis rebus tribuimus; non
quæ sunt magnæ, sed quas supponimus; non quæ
habent magnitudinem, sed habere volumus.
Conceptum istum boni, aut magni, natio pes-
simorum diuitiis, honoribus, deliciisque addidit:
decolor tamen, ex se indifferens, vt opulentiam,
aut mediocritatem signet; famam, aut silentium.
Conuenit tamen auarorum regio maioris putari
opes, quàm mores; honorem, quàm meritum:
pretiosius aurum, iners humanis vlibus; quàm
fortuna

ferrum officiosum. Possent & eadem conuentione gentium commutari opiniones, & pretia rebus indita. Pactum istud apud Spartas fuit, interdico ignaui metalli vsu, Lycurgi sanctione. Inter Macrobios Æthiopes valuit æs, viluit aurum, nisi ad retinacula fontium: maluerunt vindicte corpora, quàm animos. Errauerunt apud nos primi rerum taxatores, inuidi generis nostri. In addito, in arduo, in raro pretium felicitatis locarunt: certè vt nemo felix esset; sed ipsum beatitatis votum plurimòs miseros faceret, ineptè, aut impiè, cum in nostro sit æstimationem rerum facere: ea elegere ad beatitatis titulum, quæ sit necesse inquirere, quæque natura, quia vetuit, abscondit: ea neglexere, quæ in promptu, & sub manu cuique sint; quibus semper felices essemus, alioqui miseri. Cur in æstimatione auri relegamus felicitatem ad terræ viscera, subter saxa & simum, ad Inferorum porticum? Quomodo ex regione miseræ efferret se felicitas?

Cap. II.

Hactenus ista rerum taxatio pessimè nos habuit, fortasse & pessimos. Placitum nostrum fuit: placet mutare, & iniquam rescindere opinionis pactum, & felices inter miseras erimus:

Si bene prudens sis, omnibus fortunatus eris.

Κυ εὖ προῖσῃ, τὰ πάντα γ' ἰσθαιμιον ἔσῃ.
 Quid? inutilem & audacem putabis spem, reuocare humani generis iudicia, transuertere pessimorum opiniones? Impossibilis profectò opera potius, quàm inutilis. At non communem in hoc consensum quæras, sed tuum. Hoc interest inter voces, & conceptus: illarum significata corrigere

rigere non poteris, nisi in hoc conspirent multi: hos licet tibi, & tecum emendare. Nomina sunt rebus indita, vt alloqueris aëros, qui nisi in partem veniant sensum, nullum tenebunt. Conceptibus tecum loqueris, nec ultra te spectes suffragium: si tecum conuenias, pactum est. Verum hoc arduum & contumax putabis contradicentibus populis, sibi nouum sensum facere, & firmata reuerentia multitudinis authoritati fidem suam negare. Sed non tanta est multitudinis dignitas, vt inuolabile mendacium faciat: satis est fecisse venerabile. Non vincitur veritas numero. Quid sustines seduci, quoddam multis? Nec securum præcipitium reddit copia impellentium. Vulnera à pluribus lacertis profundius subit. Si veneno ferculorum conditum nosces, abstineres; etiam iucundum, etiam multi salubre iurarent: nec exemplum comedentium imitaberis. Non exemplum, sed opprobrium sit tibi scelus alienum. Error multorum, non sit authoritas inspiendi, cum nec possit esse exculatio culpe: nec societas errantium aliquem absoluet. Eximie philosophatur Eucherius: Ad negligentiam vitæ non nos negligentium turba perlua-deat: nec ad dânnum propriæ salutis alienis ducamur erroribus. Quid nobis in illo Dei iudicio proderit multitudo, vbi singuli iudicabuntur? Vbi sola examinatio meritum, actus quemque, non populus absoluet? Cessent, cessent solatia malefua discriminis. Nimirum, præstat vitæ propagasse cum paucioribus, quàm

P peridi

perdidisse cum pluribus, atque adeo non nos ad incuriam peccatorum sola peccantium numerositas pertrahat; neque hoc, quod sibi alij parum consulunt, quaedam nobis efficiatur auctoritas.

Cap. 12.

Cæterum, si hæreas, nec refellendam multitudinem putes, nec audeas mendacium dicere, quod plures probant; certè securus error est, si vnus hic fallaris, neque mala credas, quæ vulgus infamat, sint licet: satius consultum erit, si non putes. Quid inde? Compendium malorum: non timebis, non angeris, non sollicitaberis: vix, cum venerint, sentientur: solum in transitu mordebunt. Non antecedit, non properabit metibus dolor. Sincera tela & cominus gubernabunt, dam sint dumtaxat. Quod si timeas, duplicant vires; & cum nondum sunt, lædunt. Nullibi tutus manebit timens: vbique secum est; nec fuga securam; nam eminens dimicabunt. Opinio malorum etiam securos sauciat. At immemor illorum, & ardens animus prius videt elabentem dolorem, quam venientem; imò quam sentiat, cuius nisi tergo non videt. Occipite suo frons deformior est. Nonnulli aridis oculis sua membra fecari viderunt: alij integri licet corpore, fracti animo fuere, qui viderunt non alienos dilaniari artus, sed tangi; ad alieni sanguinis conspectum exangues, pauent, deficiunt. Quare, etsi mala essent, paupertas, ignominia, labor, quæ plures bonos fecerunt; sententiam tuam, more Sceptico, suspendere, non inutile foret.

Nolo

Nolo tamen artificiosam securitatem, nec *Cap. 13.*
mendaciunculis nisam, sed veritate. Errat multitudo; vulgus est. Ponderanda suffragia sunt. Turba sceleratorum miserorum, quæ fallitur, nemo optimorum. Igitur aliam mentis linguam doctus sis, & veteres dedisce vulgi opinionones, ne alieno pereas iudicio: ne commendatum per multorum manus errorem defendas: ne malum tuum contra rationem exuses. Damnorum nostrorum patroni diligentissimi sumus: ne in verba antecedentium iures, & sacramento errantium te adstringas. O ignauium! ô indignum ratione, qui maus credere, quam iudicare! Non ita humani arbitrij est mutare res, vt vocabula: nolito in istam vanissimam improborum malis suis gratulantium conspirationem venire. Hoc salutare præceptum cape, scire rebus sua dare, & quadrantia pretia imponere, vt Adam nomina. Id sint, quod putes; id putes, quod sint. Nariua iudicij loquela te affare: nec dispar in gaudijs, pacisque ædificio, quò sydera pertingas, & confinis caelestibus te tuteris alluue decurrentis fortunæ. Confusio intercipit vota, & consilia tua, ac linguarum apud Babylonem conturbatio: aqua postulabatur, sed admini strabatur later, at tollitur rupes. Ita est: bonum appetit, clamâtque voluntas; datur, quod nolit: putatur bonum, non est, confusa felicitatis spe. Nec tantum casu mala eueniunt, inueniuntur quaerita, appetimus appetitione boni, ipsaque sollicitudine felicitatis infelicissimi sumus. Equiuocatione cupiditas la-

P 2 borat

borat petitura bonum integrū, bonum consummatum, partialia, egena, simulata appetit, quibus non satiata, licet adepta, restituit appetitionem; sed, dum suum, cui nata est, bonum non contingit, simili votoꝝum confusione premitur. Error iste vexat nos, quod velimus mutare res, non iudicia; cum istud possimus, non illud. Extimantur res iure nostro. Opinioni solūm, rectaque rerum iudicia, nostra dominatio est: cætera fortuna. Adeo præstō, & in medio est remedium miseræ, non, tollere, quæ putes mala, sed, non putare, & suum rebus restituere honorem.

L E M M A I V.

*Mala ab opinione potius veniunt,
quàm è rebus.*

Cap. 14.

Sed & opinionis damnum istud est, se ipsam amat: nec damni causam noscimus, vt popularibus seditionibus vsu venit. Scite Prudentius ait:

Turbatis sensibꝝ intus.

Seditio, atque animam morborum rixa fatigat.

Lædit nos opinio; non, quia læsura creat, mala, inquam; sed, quia ipsa nos lædit, ipsa est mala, ipsa malum. Non lædunt, quæ putamus lædere. Putare lædi est læsio nostra: at putari, non est officium rerum, sed opinionis. Nulla est miseria, quæ

Mala ab opinione potius, quàm è rebus. 229

quæ non iudicetur. Quid est, quod hic eandem plagam credat patriam, alius exilium? ille lætus, hic infortunatus? Putari sibi extraneam. Audis quassatam alienam nauem; audis alienam, combustam domum; non commoueris: audis tuam; rumperis præ dolore: naufragium, incendium non incussit illum; sed, putare ad te pertinere. Si ignorares, maneres lætus. Disce ab alienis casibus, quomodo tuos feras. Nec putes ad te pertinere, nisi quod in te est, & tuo parent arbitrio, non fortunæ: nec aliter tuis rebus, quàm extraneis tangaris. Ista omnia extranea sunt. Sin minus, non casus te sauciabit, sed tu, dum iudicas sauciari. Igitur iniuria opinionis, est omnis iniuria. Quid nos iniuria afficit, nisi putati affici? Nosmet ipsi proxima lædimus, sed celata manu. Verissimè quidem Simplicius ait: Opinio, qua nos iniuria affici putamus, ipsa nos quasi iniuria afficit. Cæterum, istud prauum iudicium, opus nostrum est. Tollamus, sine hoste erimus. Si innocentes nobis simus, nullus nocebit. Quisque se ipsum lædit; & quia damnum verum sibi sponte parat, dum honestatem non colit; & virtutis normas non sequitur. Culpa solūm, malum verum est: & quia in his, quæ falsam, iniustamque mali famam sustinent, aduersus nos armamus, dum putamus inimica. Itaque & mala facimus, & fingimus: sed & dum fingimus, facimus. Quæ calumniantium lingua inest arcana vis, vt nostrum cor premat, quasset animum audita? Ad immanes celi minas, hor-

risona confilium tonitrua; cur ad inuidi concutiuntur clandestinam voculam; quæ vix claustra dentium rupit, & tundit pectus nostrum, nisi quia opinio in subsidium venit? Aut vera calumniator pandit, aut falsa contorquet: si vera, cur pudet audire, quod fecisse amauimus: si falsa, cur non delectat conscientia innocentia. Ille solum, qui mentitur, læditur, licet non putet: alter solum, qui putat.

Cap. 15.

Iniquius nostro insanimus iudicio, quam vercordia. Thrasyllus Exoneus, profectus in Pyraeum, naues in album referebat proprium, quæ subducebantur, suas æstimans: hac opinione, si quæ in portu salutæ venerant, immodica gestiebat lætitia. Mox restitutus menti nunquam cumulatius gaudium hausisse dicebat, quam cum vidisset naues non suas seruati. Nos, an sani, nescio; sed, si sani, insaniores sumus: tristitia nostra luimus alienum dumtaxat damnum; & nos integros, tutosque legemus. Aded ingeniosi maiorum inuentores nobis sumus, & periti fabri, & materia calamitatum. Quemadmodum nonnullis auditu, aut aspectu aliquo intactis stupent dentes, sic immunes trepidamus. Ipsa opinio pericula creat, aut est. Qui ex præaltis despiciunt speculis, deficiunt vitibus, vt collabantur nemine in præceps trudente, nisi cogitatione sua. Nos quoque ipsa opinione periclitamur: illa seuius faciat nos, quam damna. Quidam effusum humanum sanguinem spectantes, nimio misereferendi affectu coarctant animo; cum ipsi, qui vulnerati

nerati sunt, sui compotes maneant. Fuerunt, qui sine fletu secari membra tulerunt: alij, qui solum viderunt, nec cum spiritu. Fons itaque ægritudinum animi reperta parabile remedium faciet: nam & Medici actum de morbo putant, si causam norint. Correcta opinio soluit dolorem; innocens non admittit. Si potest deponi mortor, poterit non suscipi. Valebit serena mens, quod turbata. Nonnunquam consternatione alio raptus animus, dum intercipit opinionis munia, euasit sensum acerbum. Qui Pompeij cædi adfuerit, siccis aspexere oculis, donec Tyrum appulsi ibi afflictati sunt, cum securi: interim metus hostilis classis, & sollicitudo fugæ intercluserat ad alia sensus. Dies quoque medetur dolori, cum docti experimento sumus, nullum tantum esse malum, vt suo ictu funditis gaudium quasset: minuitur enim sensus asper minori fide opinionis.

P Æ D E V S I S I.

Remedium opinionis est, cognosci.

Non leue aduersus hanc momentum putes, Cap. 16.
Cognosci: si tibi vbique renunties:
Pergula pictorum, veri nihil, omnia falsa.
Inuidus mordet, fama tacet, nummus deest, suppellex perit, filius obit, vota fugiunt, discrimina pendunt: Omnia ista si te afflictura conueniant,